

DE GIERZWALUW *Apus apus* ALS WINTERGAST ?

Frank Visbeen

Op 18 december 1990 werd op de zolder van een te renoveren pand aan de Hoogte Kadijk nr. 53 vleermuizen ontdekt. Ab Kalkman, een bouwvakker werkzaam in het pand, besloot polshoogte te nemen. Hij vermoedde dat het om dwergvleermuizen (*Pipistrellus pipistrellus*) zou gaan, de meest algemene soort in Amsterdam (Melchers, 1991). Tot zijn grote verbazing bleek het om twee (adulte) gierzwaluwen te gaan. Een van de zwaluwen was dood, de ander vloog paniekerig rond. Ab zette het zolderluik open en nam de dode vogel in de hand. Het gewicht van de vogel was ongeveer 15 gram. Het is jammer dat deze vogel niet naar het ITZ is gebracht zodat misschien een aantal vragen beantwoord zouden kunnen worden. De andere vogel is niet meer waargenomen.

De Nederlandse gierzwaluwen trekken in hoofdzaak in augustus weg. Tijdens een slechte zomer kunnen er veel late legsels zijn zodat de terugtrek sterk kan verlaten, maar zal dan toch in september plaatsvinden. In oktober worden nog wel gierzwaluwen gezien, maar november waarnemingen zijn uitzonderlijk. (Sovon 1987). Voor geheel Europa is de situatie als volgt: Novemberwaarnemingen zijn schaars en latere dan novemberwaarnemingen zijn zeer bijzonder (Cramp, 1985). Uitzonderlijk was een gierzwaluw op 3 februari 1967 in Essex (Harris 1967). Goed deze puzzeltocht schiet lekker op!

Interessant zijn gegevens uit Finland. Ze laten voor een aantal jaar een opmerkelijke late en uitgestelde wegtrek (herfststrek) van gierzwaluwen zien. Beroemde jaren zijn 1918, in 1957 (Koskimies 1961) en 1986 (Kolunen & Peiponen 1991). Als oorzaken voor 1918 en 1956 worden het koude en regenachtige weer in de zomer gegeven waardoor het broedseizoen verlengd wordt. In 1986 hadden de meeste gierzwaluwen Finland tegen het einde van augustus verlaten. Vanaf half september vond er een influx plaats van gierzwaluwen (allen adult) door bepaalde weerpatronen. De weersomstandigheden verslechterden en de conditie (vetgraad) van de vogels liep terug. Vervolgens begon de rui, wat normaal in de overwinteringsgebieden aanvangt. De conditie kon door de invallende winter niet meer opgebouwd worden. Vele zwaluwen stierven (Kolunen, Peiponen 1991).

Cramp geeft voor uitgeputte beesten een gewicht van gemiddeld tussen 26 - 35 gram (Cramp 1985). Uit het onderzoek van Koskimies blijkt dat het gemiddelde sterftegewicht rond de 25,9 gram ligt (Koskimies 1961). De vogel van de Hoogte Kadijk woog aanmerkelijk minder (± 15 gram). Het lijkt aannemelijk dat de vogel al eerder gestorven is en door uitdroging het gewicht verder is teruggelopen.

Kan het niet zo geweest zijn dat er in 1990 nog late doortrek is geweest van gierzwaluwen en dat zij door slechte weersomstandigheden genoodzaakt waren geschikte schuilplaatsen op te zoeken. Vervolgens is de conditie van deze vogels zo sterk teruggelopen dat verdere wegtrek onmogelijk was. De vogels kunnen dan nog in een soort lethargische toestand een aantal weken overleven. Dat één van de gierzwaluwen nog leefde op 18 december (een week voor kerst) mag een wonder heten. De week ervoor was er al sprake van vorst (-6°C en om het vriespunt overdag).

Kortom er blijven nog een aantal vragen open: Was er slechts sprake van twee vogels; verdere waarnemingen van gierzwaluwen uit deze periode zijn onbekend?!; wat waren precies de weersomstandigheden gedurende de maanden oktober november?; waren de vogels met de rui begonnen (lijkt wel aannemelijk); verder lichamelijke afwijkingen. Het ITZ had die laatste twee vragen kunnen beantwoorden.

Het blijft iets uitzonderlijks dit wintergeval met nog een aantal duidelijke vragen.

Bij deze wil ik Ab Kalkman bedanken voor zijn opmerkelijke verhaal en Willem van der Waal voor zijn commentaar en aanwijzingen. Tevens gaat mijn dank uit naar Mark Bakker voor zijn literatuurtips.

Literatuur

- Cramp, S, 1985. Handbook of the Birds of the Western Palearctic. Volume IV. Oxford.
- Harris, P, 1967. Swift in Essex February. British Birds, vol. 60, no 6, 67-05.
- Kolunen, H, & V. A. Peiponen, 1991. Delayed autumn migration of the Swift *Apus apus* from Finland in 1986. Ornis Fennica 68: 81-92, no 3, 1991.
- Koskimies, J, 1961. Delayed departure of the swift (*Apus apus*) from Finland in the autumn of 1957. Ornis Fennica XXXVIII, no 3-4, 1961.
- Melchers, M, G. Timmermans, 1991. Haring in het IJ.
- Sovon 1987. Atlas van de Nederlandse trekvogels

F. Visbeen
Dintelstraat 4 I
1078 VS Amsterdam

